

Токман Д. А., Антоненко В. М.
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Покровськ

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ В ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Щороку держава стикається з ризиками, пов'язаними з виконанням державного бюджету. Категорії ризиків різні. Це макроекономічні ризики, ризики, пов'язані із державним боргом та державними гарантіями, діяльністю суб'єктів господарювання державного сектору економіки, виконанням плану надходжень від приватизації державного майна, фінансовим сектором, сферою пенсійного забезпечення. Для того, щоб бути готовими до можливих потрясінь, в рамках співробітництва з Міжнародним валютним фондом Міністерством фінансів було запроваджено обов'язковість визначення фіскальних ризиків та їх впливу на показники кошторису країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади дослідження бюджетної політики у кризових умовах сформовані у працях Г. В. Возняка, О. І. Барановського, В. Г. Дем'янишина, А. Х. Іляшенка.

Виклад основного матеріалу. Фінансовими ризиками є чинники, які можуть призводити до відхилення доходів, видатків, дефіциту державного бюджету та державного боргу від запланованих показників. Повне представлення інформації про наявні ризики у сфері державних фінансів підвищує ступінь обґрунтованості рішень під час проведення бюджетної політики і створює підґрунтя для вжиття адекватних заходів, спрямованих на мінімізацію можливого негативного впливу на бюджетні показники та забезпечення повного і вчасного фінансування основних зобов'язань держави.

Українська економіка постійно переживає зміни, тому наша бюджетна система більш схильна до ризиків, ніж в розвинених країнах. Міністерство фінансів зацікавлене в їх мінімізації, адже це дозволяє максимально ефективно управляти державними фінансовими ресурсами, реалізовувати державні програми, в тому числі соціальні.

Особливістю бюджету на 2022 рік вже другий рік поспіль є його створення в умовах кризи, викликаній пандемією COVID-19, та продовження в Україні та світі заходів, спрямованих на протидію поширенню пандемії та підтримку економік. Завдяки стимулюючим заходам державної політики та розгортанню масштабної вакцинації населення, економіка України поступово відновлюється.

У проєкті бюджету за кожним розпорядником бюджетних коштів в рамках відповідних програм закріплено цільові показники державної політики [3]. Цільові індикатори дозволять суспільству контролювати ефективність реформ та в цілому підвищити прозорість державних фінансів.

Таблиця 1

Основні показники Державного бюджету на 2022 рік

Назва показника	Бюджет 2020 (факт), млрд грн	% ВВП	Бюджет 2021 (план), млрд грн	% ВВП	Бюджет 2022 (план), млрд грн	% ВВП	Зміна, % порівняно з 2021 (+ і –)
Доходи	1 076,0	25,7	1 097,5	22,8	1 267,4	23,6	+ 12,6
Видатки	1 288,1	30,7	1 335,2	27,8	1 441,9	26,9	+ 4,2
Фінансування, в т. ч.	217,6	5,2	246,6	5,1	188,0	3,5	–29,6
боргові операції	245,1	5,8	233,4	4,9	177,8	3,3	–30,3
приватизація	2,2	0,1	12,0	0,2	8,0	0,1	–33,3
Довідково							
Номінальний ВВП	4191,9		4809,0		5369,0		+ 11,6
Прогноз				5,2		3,5	

Ризики виконання бюджету на 2022 рік:

– можливий надмірний рестрикційний поштовх від передчасного згортання стимулюючої фіскальної та монетарної політики, що вплине на звуження економічної бази доходів бюджету та матиме негативні соціальні наслідки, які вимагатимуть додаткових витрат бюджету;

– погіршення фіскальної стійкості державних фінансів у зв'язку з подальшим підвищенням вартості державних запозичень (зокрема, внаслідок жорстких параметрів монетарної політики), а також у зв'язку з активізацією виплат за гарантованими державою позиками корпоративних клієнтів;

– недостатня глибина ринку облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що може ускладнити виконання планового обсягу державних запозичень для фінансування Державного бюджету;

– зростання вартості запозичень на міжнародних ринках через очікуване проведення більш жорсткої процентної політики провідними центральними банками світу та відповідне зростання ставок запозичень для ринків, що розвиваються;

– розширення участі банків у фінансуванні дефіциту державного бюджету може вплинути на зниження активності банківського кредитування реального сектора економіки і відповідно на можливості підтримання процесів відновлення економічного зростання;

– зменшення частки прибутку Національного банку до перерахування до Державного бюджету України, що позначиться на недоотриманні запланованих доходів.

Висновки. Рекомендації щодо мінімізації ризиків виконання держбюджету:

1. Політика доходів:

– удосконалення адміністрування податкових платежів, зокрема в частині контролю за наданням податкових пільг;

– розширення податкової бази шляхом впровадження рекомендацій ОЕСР з протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутків за кордон;

– внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет на 2022 рік» щодо частки прибутку, яка перераховується НБУ до рівня, що відповідає прогнозу НБУ. Удосконалення підходів до управління капіталом Національного банку, які б забезпечували досягнення визначених ним цілей.

2. Політика витрат:

– оптимізація бюджетних витрат на державне управління, правоохоронні (антикорупційні) органи та судову владу;

– удосконалення системи надання державних гарантій за позиками корпоративних суб'єктів, зокрема в частині визначення чітких критеріїв щодо надання таких гарантій і вимог до позичальників.

3. Дефіцит та фінансування дефіциту:

– поглиблення внутрішнього ринку державних цінних паперів шляхом:

а) розроблення та впровадження стратегії участі НБУ в торгах на вторинному ринку ОВДП відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року;

б) реформування та розвитку інституту первинних дилерів та маркет-мейкерів на вторинному ринку ОВДП;

– розширення участі фізичних осіб у придбанні державних облігацій з метою мінімізації ризиків внутрішнього фінансування;

– удосконалення Національним банком інструментарію рефінансування банків, що полегшить навантаження на держбюджет в частині заходів, спрямованих на підтримку економічної діяльності.

Література

1. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>.
2. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>.
3. Проект Закону про Державний бюджет України на 2022 рік. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72775.